

Sadržaj

<i>Prvo poglavlje</i>	
Vrt	5
<i>Drugo poglavlje</i>	
Registar kazni	25
<i>Treće poglavlje</i>	
Drvo saznanja	37
<i>Četvrto poglavlje</i>	
Carski kovčeg	41
<i>Peto poglavlje</i>	
Extra Hungariam non est vita. Si est vita, non est ita	63
<i>Šesto poglavlje</i>	
Zelenortska ostrva	69
<i>Sedmo poglavlje</i>	
Abschiedssymphonie	75
<i>Osmo poglavlje</i>	
Vatromet	83
<i>Deveto poglavlje</i>	
Bal	91

<i>Deseto poglavlje</i>	
Carica u Esterhazi	105
<i>Jedanaesto poglavlje</i>	
Administrator.....	121
<i>Dvanaesto poglavlje</i>	
Pevačica	133
<i>Trinaesto poglavlje</i>	
Kopista.....	157
<i>Četrnaesto poglavlje</i>	
Slobodni zidari	165
<i>Petnaesto poglavlje</i>	
U kancelariji	179
<i>Šesnaesto poglavlje</i>	
Kontrakt	185
<i>Sedamnaesto poglavlje</i>	
Požar	187
<i>Osamnaesto poglavlje</i>	
„Verrà la morte e avrà i tuoi occhi“	
Čezare Paveze	195
<i>Devetnaesto poglavlje</i>	
Opera	201
<i>Dvadeseto poglavlje</i>	
Ana	209
<i>Dvadeset prvo poglavlje</i>	
Čas anatomije	215

<i>Dvadeset drugo poglavlje</i>	
Medikus	227
<i>Dvadeset treće poglavlje</i>	
Urbar	231
<i>Dvadeset četvrto poglavlje</i>	
Šantavi đavo	237
<i>Dvadeset peto poglavlje</i>	
Tramonto	243
<i>Dvadeset šesto poglavlje</i>	
Knjiga Henoh	251
<i>Dvadeset sedmo poglavlje</i>	
Upravnik, intendant, kapelmajstor	263
<i>Dvadeset osmo poglavlje</i>	
O bračnoj preljubi	267
<i>Dvadeset deveto poglavlje</i>	
Ispred i iza zavesе.....	273
<i>Trideseto poglavlje</i>	
Zemljomerači	277
<i>Trideset prvo poglavlje</i>	
Konvertiti, kopisti, libretisti	281
<i>Trideset drugo poglavlje</i>	
Komisija.....	289
<i>Trideset treće poglavlje</i>	
Nova opera	297

<i>Trideset četrto poglavlje</i>	
Prošlost	303
<i>Trideset peto poglavlje</i>	
Karijera	309
<i>Trideset šesto poglavlje</i>	
Kapuzinergruft	315
<i>Trideset sedmo poglavlje</i>	
Epilog	317
Beleška o piscu	321

Prvo poglavlje

Vrt

Tri slova vode neupućenog Izaka Abelesa iz Ajzenštata: NFE. Znače: Nikolaus Fürst Esterházy. Ta trijada nalazi se u sredini filigrana kapije zamka koja se pruža dvadeset stopa u širinu i uzdiže dvadeset dve u visinu, u Cisdanubiju, isklešana u miljokaze od peščanika duž puta od Beča i Esterhaze, ukleštena u kamenim reljefima iznad porodičnih grbova okačenih na zidovima zamka, opere, pozorišta, konjušnice, restorana, kafane, izvezena na leđima lakejskih plastrona i husarskih kaputa.

Ali Izak nije slutio da će ga ta tri slova pratiti skoro ceo život. Slova su bila izrađena neki put sa bezmalo starorimljanskom strogošću, drugi put s poslovičnom baroknom razigranošću, tako da su se gotovo stapala sa spletom ukrasnih girlandi divlje vinove loze. NFE će ga pratiti celog njegovog čudnog života, od ovog časa, kad mu je sedamnaest godina, sve do smrti, udaljene tačno četrdeset tri godine. Slova će ga pratiti s neobičnom doslednošću koju je Jevrejin Izak objašnjavao jednom kao blagonaklonost sudbine, drugi put kao fatalan nagoveštaj propasti, pada i lične nesreće.

U gostionici u Seplaku, udaljenoj sat vremena hoda od zamkova u Esterhazi, slova su bila gravirana na čaši od kalaja napunjenoj vodom, koju mu je donela nasmejana služavka gostioničara Boroša, kneževog nameštenika.

Gostionice je Izak, naravno, izbegavao, ali tog dana, na njegov sedamnaesti rođendan, bila je surova vrućina, vazduh nad drumom je treperio, muve i cvrčci, zavučeni u senku, brujali su u oštrom tonalitetu okolne kneževske šume. Izak je išao drumom sasvim sam, jer u to vreme kao da je sve bilo zamrlo, sem seljaka na radovima kod gospodara. Kneževski dvor, činovnici, oficiri i lakeji – svi su se sakrili u hladnjikave prostorije ogromnog zamka izgrađenog u močvarnom kraju punom tresetišta i jezera.

Kneževa volja, ulivena u tri sudbinska slova, pokrenula je armiju podanika, seoskih beskućnika, slobodnih kolonista i izdaleka najmljenih zanatlija da se upuste u naporan poduhvat, dirinčili su, okapavali u prividno sizifovskoj težnji da ovu divljinu promene u kneževski vrt Eden, refugijum, utočište esterhazijevske raskoši. Oduševljeni savremenici jednostavno su ga opisivali kao *Deliciae Hungororum*, a zamak su zvali „ugarski Versaj“, i to možda nije bilo nesuvislo. Na kraju krajeva, knez je imao godišnji prihod od 600.000 florina, što je bilo više od 450.000 batanjijskih, mnogo više no što su imali Palfijeви ili Čakijeви, ali su Esterhazijeви svako imali manje od kneževa lihtenštajnskih, čije je ogromno imanje godišnje donosilo 900.000 guldena. U Ugarskoj pak sa Esterhazijem nije imao ko da se meri: zamak izgrađen u Esterhazi na mestu nekad zvanom Šiter koštao je dvanaest miliona guldena i bio je tako veličanstven da mu nije bilo sličnog u istoriji svetostefanskih zemalja.

Koliko je bio naivan Pal Esterhazi kad je posle turskih ratova 1683. dao da mu slavna komisija Neoacquista u Beču izmeri podunavsku divljinu nad kojom je imao upravu, punu životinja za lov i dosadnih insekata? Ne, nije to bio hir baroknog kneza, jer je veleposednik pre bio zastupnik veličanstvenog, u detalje isplaniranog čina kojim bi on i svi njegovi potomci mogli celom Hofburgu, čak i celoj imperi-

ji pokazati vlastitu širokogrudost i pre svega rodovsku, naslednu pripadnost velikaškom staležu. Princ Esterhazi se rukovodio vlastitom rečenicom: „Šta može car, mogu i ja“ – i možda se zato sa strašću stvaraoca čudā vezao za svoju novu rezidenciju izgrađenu na mestu njegove stare lovačke kolibe u Šiteru.

Mladi Jevrejin Izak smatrao je da je pred njim nekakav rajski vrt – „der goiše gan-eden“ – koji će teško osvajati. Jer tamo unutra za njega nije bilo mesta. Njegovi istoverci iz Ajzenštata veoma su retko dospevali u prostore kneževske rezidencije, ograđene zidom od cigala kuda je gmizalo na hiljade guštera i spretno lovilo od vrućine omamljene insekte i leptire raskošnih boja što su seli da se odmore.

Istina, na Novu godinu, na Uskrs i na Svetog Marka, uvek jedanaestog novembra, predstavnici Izakove rodne opštine odlazili su tamo da plate porez i predaju poklone knezu. Svako je nešto dobio: komornici, činovnici, vratari, lakeji, čak i obične slugе. Na kraju krajeva, sveti Martin iz Tura bio je patron Esterhazijevog gospodstva i Jevreji su znali šta treba da čine.

Na Svetog Martina predstavnici su obukli čisto odelo i na čelu s poštovanim riđokosim Abelesom otišli u Esterhazu. Jevreji su ulazili u zamak na bočnu kapiju namenjenu slugama i dvorskim snabdevačima.

Kao prvi, Abelesovu pažnju zadobio je zdepasti vrtar koji im je naredio da se malo strpe i pokazao im mesto ispred stražare u kojoj su na dužnosti bili dobro uhranjeni kneževski panduri u plavim uniformama sa zlatnim kopčama. Panduri su znatiželjno posmatrali jevrejsku delegaciju: trojica muškaraca srednjih godina u kaftanima i s dugim bradama stajali su u uglu predvorja, povučeni u senku kako ne bi bili u vidokrugu prolaznika. Nakon podužeg vremena, prišao je Jevrejima činovnik glavnog upravnika Rahijera i

pozvao ih da ga prate do njegove kancelarije. Kod Rahijera se svake godine odvijao onaj beskrajno značajan susret jevrejskih predstavnika s nepoverljivim upravnikom.

Glavnom pravniku Rahijeru taj kratki susret podosta je prijao, ali je bio svestan značaja cele transakcije u očima njegovog plemenitog hranitelja, kneza Nikolausa Josifa Esterhazija, kojeg su Nemci još za života zvali „der Prachtliebende“, a Mađari „fényes Miklós“.

Uvek kad je pred sobom imao esterhazijevske Jevreje, govorio je s njima tiho i što manje, a kad bi pokušali da mu predaju lični poklon, mahnuo bi rukom i podređeni kancelarski službenik uzeo bi malu safijansku futrolu i stavio je u orman od orahovine, ugrađen u zid Rahijerove kancelarije.

Upravnik Rahijer morao se brinuti o hiljadama stvari i imao je nadležnosti od najvećeg značaja, ali brinuo se i o sporovima koji su za njega naizgled bili beznačajni. Morao je da se posveti tugaljivim slučajevima, kao što su bili pregovori s jevrejskom opštinom, koju je predstavljao „schutzjude“ Abeles, odnosno dosadnim, ali lako rešivim intervencijama u stvarima svakakve „bagre“ – kako je sâm govorio – Cigana, lotalica, podlaca i probisveta.

Jevrejska trojka stajala je nasuprot Rahijeru, ponizno je trljala krajeve svojih špicastih šešira. Esterhazijevski Jevreji su ih još uvek nosili, dok su u Beču i u drugim velikim gradovima bogati Jevreji stekli hrabrost da oblače odela kakva pristaju građanskom sloju.

O Rahijeru se govorilo da je nepotplativ, po čemu se razlikovao od mnogih drugih činovnika na imanju i od službenika esterhazijevske dvorske države. Alojs Rahijer došao je u Esterhazu pet godina ranije, nakon što je u Veneciji s njegovom ekselencijom potpisao radni ugovor sa dvogodišnjim otkaznim rokom. Rahijer je imao snažan italijanski naglasak i retko je podizao glas. Bio je opsednut sitnicama

i najviše su znale da ga naljute nedoslednosti i mizerni kancelarski stil njegovih neposredno podređenih, prokuriste Ervina Mekela i pisara Franca Ponickog. Na kraju krajeva, završio je bakalarske studije na starostavnom univerzitetu u Sijeni, a sada je morao sedeti u ovom neizrecivo dosadnom gnezdu, punom gnusnih komaraca i nesposobnih stanovnika. Rahijerovi najlepši trenuci uvek su bili oni kada bi knez iznenada odlučio na napusti Panoniju i izda naredbu. Na primer: „Rahijer, sve da se spakuje u lake kočije, idemo u Beč...” – Okret na potpeticama i knez dodaje: „Nemojte da zaboravite spise koji je odnose na nas naslednički spor s gradskim savetom u Šopronju.“

Glavni upravnik bi se u takvim trenucima skoro onesvestio, a svoje uzbuđenje sakrivao je nekakvim odbijanjem i mrzovoljom: „Vaša ekselencijo, zar ne bi trebalo da s tim izletom u Beč malo sačekamo? Rado bih vas podsetio da imamo mnogo nerešenih pitanja, a pre svega nije zatvoren izveštaj našeg glavnog računovođe koji se odnosi na popravku krova pozorišta lutaka. Ali naravno, ako to vaša ekselencija želi, odmah ćemo narediti upravniku štala da spremi sve što treba i sutra ujutru možemo već doručkovati u kočiji. A ona dokumenta ću uzeti, imajte poverenja.“

Rahijer je suviše dobro znao da knez nije lenj i da kontroliše sve izdatke i troškove sa bogosmirenjem i sklonošću ka suhoparnosti, čime se Esterhazi bitno razlikovao od njegovih prethodnih poslodavaca, malih grofova De Vekiji u komuni Rada, u kraju koji je Rahijer voleo. Tamo je rađalo rubinskicrveno vino Chianti. Zbog čega je samo dozvolio da ga privuče vizija veće zarade i mogućnost da prati svog gospodara na njegovim putovanjima po tuđini? U prvom redu srcu mu je bio drag dvorski život u Hofburgu. Taj je zadovoljavao njegov voajerizam i skoro hohštaplerski talenat da se uživljava u senci kneževske egzistencije sa iluzijom vlastitog

značaja. Očito je bilo da je značaj upravnika u stvari bio definisan u Esterhazi, u Ajzenštatu ili bečkoj palati porodice Esterhazi na Valnerštraseu. Esterhazijevski kosmos između Esterhaze, Prezburga i Beča u tom unutrašnjem okrugu među tim služećim i vernim dušama odredio mu je najviši rang, i tako je Rahijer pod sobom imao niz domaćih oficira, koji su čak dobijali istu platu kao on, preko 650 guldena. Njegovu reč morao je da sluša glavni konjušar, glavni kočijaš, bibliotekar, šef vinskog podruma, dvojica kneževih ličnih sekretara, tapecireri, dekorateri, slikari, moleri, štukateri, časovničari i glavni kuvar s kuhinjskim muškim i ženskim personalom. Takođe je pod njegovom rukom bilo šezdeset livrejisanih zaposlenika, cela armija slugu, najamnika, husara, glasnika raznosilaca vesti i poštara, vodiča pasa, sokolara, vrtlara, zidara i tesara. Rahijer je morao da strči niz zavojno stepenište na glavno pročelje zamka u Esterhazi, gde su ga već čekali lični sekretari njegove visosti Ištvan Virag i Johan Sedoh. Rahijer je stao na poslednjem stepeniku, stajao je dakle na višoj tački nego sekretari, i pružio je Viragu pismo upućujući mu reči: „Pobrinite se da odgovor dođe tek sutra predveče. Njegova ekselencija to tako želi!“

Sekretari su se lako naklonili, stavili su svoje troroge šesire, trkom su obišli fontanu s bogom Neptunom i kod glavne kapije predali su pismo već spremnom konjaniku-poštaru. To je pismo s kneževim pečatom nakon saslušanja instrukcija glavnog upravnika Rahijera koje su mu iznela dvojica sekretara gurnuo u kožnu kesicu, prišivenu uz opasač. Pismo je putovalo po kneževskom drumu između poštanskih stanica Edenburg, Ognau, Ajzenštat, Grosheflajn, Vimpasing i završilo svoje putovanje još istog dana u rukama adresata u Beču.

Upravnik je imao pravo da otvara deo korespondencije od poznatih pošiljalaca i posebno je to radio pred sekretari-